

רצים מפני אש, דרך אש, בתוך אש

מיידיש: אלה פלורסהיים וצור ארליך

ה. לייוויק הוא שמו הספרותי של לוי ("לייוויק") הלפרן. הלפרן נולד ב־1888 בעיירה בפלך מינסק. בנערותו, והוא תלמיד בישיבה, כתב שירים בעברית. משהצטרף לתנועה היהודית הסוציאליסטית בונד החל לפרסם שירה ביידיש. ב־1906 נכלא בעוון פעילותו המהפכנית, ומן הכלא הוגלה למאסר עולם בסיביר. כעבור כמה שנים ברח מהמחנה, ודרך המזרח הרחוק הגיע לארצות הברית – שהייתה למקום מגוריו. אף כי השלטון הסובייטי שקם בינתיים חיזר אחריו הוא התנער מברית המועצות בשל יחסה ליהודים ולציונות. תפיסתו הקומוניסטית התגלגלה לאמונה בנצח ישראל ובתיקון עולם מהפכני בהשראה יהודית מיסטית; אמונה הניכרת בין היתר במחזהו הידוע "הגולם", שהוצג בתרגום עברי ב"הבימה" ב־1925. לייוויק נודע כמשורר, סופר ומחזאי ביידיש והיה מעמודי התווך של הפעילות הספרותית והעיתונאית ביידיש ודמות מרכזית בחיי התרבות של יהדות אמריקה. עד פטירתו ב־1962 פרסם יותר משישים כרכי כתבים, ורבות מיצירותיו תורגמו לעברית. על שמו נקרא בית לייוויק, הבית לתרבות יידיש בתל אביב.

שני שיריו של לייוויק המובאים כאן בתרגומנו הם מן השירים שכתב בשלהי מלחמת העולם השנייה ומיד אחריה. "השיר של הקורבן" נכלל בספרו "לא הייתי בטרבלינקה" (1945), והשיר "באש" נכלל בספרו 'עֵלָה של עֵץ תפוח' (1954). באות בהם לידי ביטוי עמדות כלפי השואה שליוויק הרבה לבטא בימים ההם: תחושת חורבן אישי, משפחתי ולאומי – וגם לשוני וספרותי, באבד קהל דוברי היידיש; הזדהות עמוקה עם הניצולים, והתנגדות לגישה שנשמעה כבר במוצאי המלחמה, שחשדה בהם שניצלו בדרכים לא כשרות; ותפיסת הנספים כקדושים שאין אנו מגיעים למעלתם.

א"פ, צ"א

החשף בלילה הזה הוא אש.
 ראשי על כרית מתלקחת באש.
 בחדר נושם ונושף אני אש
 דרך פתחים וחלון רושפי אש.
 נמתחת ידי וחורטת באש,
 נשלחת לכתב אש באש עלי אש.
 אני מבקש רחמים של אש,
 אני מתפלל: הצילי האש!
 וקולות אז אקלט בווערים מן האש:

אני אבא שלך – אביך מאש.
 אני אמא שלך – אמה מהאש.
 אביך שמל את בשרך בתוך אש,
 אמה שהניקה אותך עם אש.
 התזכר עריסה חבליה מאש
 אי־פעם בשטיבל בעת זריחת אש;
 התזכר איך הרטיטה אתך שם באש,
 חבליה תלויים מתקרה שבאש;
 התזכר איך חטפנו אותך מן האש,
 ונחפזנו החוצה אתך דרך אש,
 רצים מפני אש, דרך אש, בתוך אש?
 הנה שבנו אליך מערסלי אש
 מתעטפים שוב אתך בפקעת של אש
 מרימים אותך שוב ונושאים באש
 עם אש, דרך אש, אל אש – – –

כך בלילה עולים בי קולות מן האש
 עד שחר נצת ועולה יום באש,
 ואת מה שאחר כך תדע רק האש
 החורטת עם אש בתוך אש עלי אש.

השיר של הקרבן

השיר של הקרבן: היש דורש לו?
אולי לא לו ולא לאחרים.
אם רק תוכל השלך שירך האשה;
דברך – אל משרפות האמורים.

אך שם – שם נשרפות גם השפתים:
טרבלינגה ומיינדק נחשפות.
שם גם אתה במנוסה פטאלית
היית רץ, שלא להספות.

רוצה נס? נבואה? אות אליהו?
אך מי יחתם לך בהמחאה?
הן הקרבן על חבל התליה – הוא
זכה להתגלות יותר ממך.

ימה שהקרבן ראה בכבש
לא יספרנו האדם וחי.
אנחנו רק בקשי על הקבר
כותבים סימן קלוש בעט בכא.

ואם תבוא סתם להאיר פניה,
ללסף את אלה שעלו בארבה,
מוטב תכה על חטאך לפני-כן:
רצית מה שלא היה לו, לקרבן.